

Ez év május 12-én ünnepelte hetvenedik születésnapját Trajtler Gábor orgonaművész, a Magyarországi Evangélikus Egyház nyugdíjba vonult zeneigazgatója. Miután folyóiratunk többször közölte már írásait, ez a kerek évforduló alkalmat ad arra, hogy a szerteágazó pályá területeit áttekintsük. Trajtler Gáborral Finta Gergely beszélgetett.

Beszélgetés Trajtler Gáborral

F. G.: Kérlek, először foglald össze, milyen út vezetett a zenei pályá felé!

T. G.: Családom a budapest-fasori evangélikus gyülekezethez tartozott, kisgyermekként a nővéremmel jártam vasárnaponként a fasori templomba. Már akkor elbűvölt az orgona hangja, Peskó Zoltán orgonajátéka. Tízévesen fasori diák lettem, ettől kezdve Peskó Zoltán volt az énektanárom. Az istentiszteleteken melléje ülhettem, és nemsokára, tizenhárom évesen már orgonálni tanultam tőle. Korán be is állított a kántorhelyettesi szolgálatba. Ekkor már hét év zongoratanulás volt mögöttem. Zongorázni nem szerettem, kitűzött célom kisgyermek koromtól kezdve az orgonálás volt.

F. G.: Peskó Zoltán énekórái igen híresek. Felvitte a gimnáziumi diákokat az orgonához, és ott magyarázta Bach műveit.

T. G.: Igen, ő ezzel zenei missziót folytatott. Keveset magyarázott, de belemuzsikálta fülünkbe és szívünkbe az orgonazenét, az orgonairodalom legelesebb darabjait. Diákjai orgonarajongók lettek. Állíthatom, hogy az ötvenes-hatvanas évek orgonakonzert-látogató közönségének zömét a volt fasori diákok adták.

F. G.: Milyen módszerrel tanított orgonálni?

T. G.: Nagyon egyszerűen vezetett el a koráljátékig. De rögtön improvizálni is tanított. Megmutatta a legegyszerűbb fogásokat. Ebben volt már egy kis gyakorlatom, mert odahaza harmóniumon nagyon szívesen rögtönöztem. Emlékszem, hogy Peskó figyelmeztetett arra, ne moduláljak olyan sokat. Ez ott-honi indíttatásom volt, ugyanis Wagner volt családjunk kedvenc zeneszerzője.

F. G.: Fasorból a Teológiára vezetett az út.

T. G.: 1947–52-ig voltam a soproni, majd a budapesti Teológia hallgatója. Sokat hallgattam a soproni evangélikus kántort, Szentgyörgyi Kálmánt az istentiszteleteken. Ő orgonálni nem tanított, de szívesen megismertetett az új orgonájával, mely akkoriban készült el 48 regiszterrel. Beszélt nekem az orgonareform elveiről, ugyanis ezek szerint alakította új hangszerét. A fasori kis romantikus orgona után nagy újdonság volt számomra a felhang- és a nyelvregiszterek gazdag világa.

F. G.: Mi vezette a teológushallgatót a zenei pályá felé?

T. G.: Tulajdonképpen lelkész akartam lenni. Csakhogy hamar kiderült a kántorságban való jártasságom, és rám ragadt, hogy muzsikus vagyok. Volt a teológiának egy pedálos harmóniuma. Erre motort szereltettem, hogy pedállal is tudjak gyakorolni. Sopronban saját magam tanultam meg az Orgelbüchlein számos darabját, és Szentgyörgyi kottatárából a Peskótól megismert kisebb romantikus műveket is megkaptam lemásolásra. Ezek a művek mindmáig repertoárdarabjaim.

F. G.: És amikor a teológia Pestre költözött, ...

T. G.: ... az volt a legfontosabb, hogy a lelkési végzettségem meglegyen. Amikor befejeztem a teológiát, azt kértem az akkori püspöktől, Dezséry Lászlótól, Budapest környékén helyezzen el, hogy zenei tanulmányokat folytathassak. Ekkor kerültem Zalánfy Aladárhoz orgonát tanulni. Magántanfolyamán többen tanultunk. Ezzel párhuzamosan az Erkel Ferenc Zeneművészeti Szakiskolába is felvételemet kértem zeneszerzés szakra, hogy zeneelméleti ismereteket is kapjak. Érdekes, hogy ez az iskola lett számomra a jelentősebb, mert Zalánfy három hónap múlva feloszlatta tanfolyamát. Ekkor vettem fel másodikként az orgonát Gergely Ferencnél, aki két év alatt a Zeneakadémiára is felkészített.

F. G.: Segédlelkézi szolgálat mellett végezted a zeneakadémiai tanulmányokat?

T. G.: Kilenc hónapig szolgáltam a Fasorban segédlelkésként, ezután pedig Cinkotára kerültem. Itt a principálisom egy kiváló ember, Blatniczky Jenő volt, aki úgy osztotta be a szolgálataimat, hogy mellettük a Zeneakadémiát is becsülettel el tudtam végezni. Ez nem volt könnyű, mert Hűvösvölgyben laktunk — feleségemmel és akkor még egy gyermekünkkel — innen jártam a Zeneakadémiára, és Budapest másik csücskébe, Cinkotára. Ott főként vasárnapi szolgálataim voltak, egy vasárnap akár három-négy is, mert szórványok is tartoztak a gyülekezethez. Ifjúságot is, énekkart is vezettem. És akkor megépült ott egy szép kis orgona két manuállal, tizennégy regiszterrel, Barker-emeltyűs csúszkaládával.

F. G.: Az első általad tervezett hangszer.

T. G.: Hangversenyeket is rendeztünk, méghozzá a gyülekezeti énekkarral. Harmath Arthur és César Franck 150. zsoltárát is előadtunk, és más olyan műveket, amelyekhez igényesebb orgonakíséret kellett, de egyszerű volt az énekkar számára. Cinkotai szolgálatom különben nagyon tanulságos volt. Mint említettem, szórványszolgálatot is végeztem. Ez megtanított az alázatra, mert néha két-három embernek kellett bibliaórát tartanom. Megtanultam, hogy nem a létszám a fontos, hanem hogy hűségesen szolgáljak. Ezek a bibliaórák a legkisebb létszámok mellett sem szűntek meg.

F. G.: Milyen műsorral diplomáztál?

T. G.: 1959. májusában játszottam diplomakonzertemet a Zeneakadémián. Többek között Reger nagy korálfantáziája, a „Wie schön leuchtet der Morgenstern” is elhangzott Bach Esz-dúr prelúdium és fúgája, valamint Liszt B-A-C-H-ja

mellett. Elég fogós koncertprogram volt. Az egész koncertet az akkor kialakult versenyhelyzet miatt kotta nélkül játszottam végig. Ezt követően még öt évig fejből játszottam koncertjeimen.

F. G.: Műsoraidon rendszeresen szerepelnek korálfeldolgozások.

T. G.: Igen. De ennek története van. Végzésemkor egy volt növendéktársam híremet vitte Helmuth Walchához, a majna-frankfurti orgonaprofesszorhoz, aki akkor Európa leghíresebb Bach-játékosa volt. (A vak mester Bach összes műveit többször játszotta lemezre.) Walcha meg is hívott növendékének Frankfurtba, de az Állami Egyházügyi Hivatal ezt a tanulmányutamat nem engedélyezte. Így mondták: „utazásom nem aktuális.” Pedig úgy gondolom, hogy a Walcha-iskola magyarországi megismertetésével a hazai orgonapedagógia csak nyert volna. Ekkor megszereztem lemezen Walcha előadásában a Klavierübung III. részét. Ettől kezdve ez lett kedvenc ciklusom, huszonegy korárelőjátékát különböző összeállításban többször játszottam itthon és külföldön. Ez kiapadhatatlan forrás, melyből mindmáig meríthet az ember.

F. G.: Hogyan szoktad műsoraidat összeállítani?

T. G.: A műsorok középpontjában általában egy nagy Bach-mű áll. A többi művet pedig lehetőleg úgy választom ki, hogy ne huszonegyediknek játsszam ugyanazt a művet, amit már húszan eljátszottak. Így került sor a protestáns hazai zeneszerzők, Gárdonyi Zoltán, Sulyok Imre, Szokolay Sándor műveinek bemutatására. Ezeket akkoriban senki sem játszotta koncerteken. Külföldön, Németországban, Finnországban, Svájcban is örültek a magyar műveknek.

F. G.: Tudomásom szerint később mégis voltál tanulmányúton.

T.G.: 1963-ban már lehetőség nyílt arra, hogy turistaként (!) az NDK-ba utazzon az ember. Előtte ez a határ is zárva volt, de 63-ban kiengedtek, és akkor módom volt megismerni a lipcsei Thomanen-Chort és a drezdai Kreuzchort, a két karvezetőt Eberhard Mauersbergert és Rudolf Mauersbergert. Ezeknek a gyermekkórusoknak a hangzását nem lehet elfelejteni.

Ez a tanulmányút azért volt döntő a számomra, mert addig kifejezetten egyházzeneit itthon nem volt módomban tanulni. Az NDK-ban megismertem az egyházzene gyakorlatát, mely akkor ott igen magas szinten állt. Az elkövetkező időkben sok mindenben ez lett számomra a példa: a követendő, igazi evangélikus egyházzene, a gyülekezeti énekléstől a nagy oratórikus művek előadásáig.

Továbbá döntő volt számomra a közel hetven német orgonával, köztük egy sor új hangszerrel való megismerkedés. Hangzás, diszpozíció, méretek. Sok mindent megmutattak a kántorok, de készségesen magyaráztak nekem a meglátogatott orgonaépítők is, a potsdami Schucke és a bautzeni Eule cég vezetői. Sok tanácsot adtak például a Deák téri orgona terveihez.

Volt egy másik tanulmányutam 1971-ben Hamburgban is. Kortárs zenével foglalkoztam Kamecke professzor vezetésével. Akkor ott a legkeményebb avantgarde-stílus járta, sok szélsőséggel: preparált hangszerekkel, aleatorikával... Ez út után még a Zeneakadémián is volt olyan koncertem, amelyen

lefulladásztott orgonán játszottam. Ezeket a műveket természetesen ma már nem tartom műsoron. Színes, érdekes kitérőként értékelem ezt az időszakot. Színes kitérő volt, érdekes. Ahogyan a korálfeldolgozásokkal feszegettem az akkori „egyházatalánított” orgonaprogram-ideált, ugyanúgy ezzel az avantgárdal feszegettem a hivatalosan elfogadott repertoár határait, ami a tűrés és a tiltás között húzódott.

F. G.: A Zeneakadémia befejezése után a cinkotainál sokkal szélesebb körű lelkészi és orgonistai szolgálat várt rád.

T. G.: A Deák téren Zalánfy Aladár halálával megürült az orgonistai állás. Segédlelkészre is szükség volt. Így kaptam beosztást 1959. szeptemberétől a Deák térre, kombinált állásban: segédlelkész- és orgonistaként. Mindkettőt becsülettel ellátni... Nehéz korszak volt. De ezt a kort sem bánom, mert megtanított koncentráltan dolgozni. Reggel gyakorlás, 11-től hivatali ügyelet. Vasárnap 9 órakor igehirdetés, 11-kor főistentiszteleten orgonálás. Az orgonista-szolgálathoz felvállaltam, hogy segítem Weltler Jenőt a Lutheránia betanításában. Meggyőződésem volt, a Lutheránia szolgálata olyan értékes, hogy érdemes azt maximális erővel támogatni. Weltler Jenő —mint ismeretes— Zalánfy indíttatására kezdte el 1950-től folyamatosan a Bach passiók és kantáták rendszeres bemutatását. 1963 után kapcsolatba kerültünk Lipcsével, ahonnan azután folyamatosan kaptuk a kantátaanyagot. Volt, hogy a Tamás-templom kéziratos kottaanyagának fotokópiáiról játszottunk. Így bővült a Zalánfy életében előadott nyolc kantáta Weltler Jenővel való közös szolgálatunk alatt huszonhétre. Sokhoz orgonaszólam, continuo sem állt rendelkezésre. Zalánfyt követve magam dolgoztam ki a continuokat. Ezt a mesterséget még Gárdonyi Zoltántól tanultam a zeneakadémiai Bach-szemináriumokon. Ez is szép és érdekes feladat volt. Weltler Jenővel különben is ideális volt az együttműködésünk. Nagy szeretettel fogadott engem, igényelte szolgálatomat és támaszkodott is rá, ugyanúgy mint a Lutheránia mai karnagya, Kamp Salamon.

A Lutheránia propagandája is feladatommá lett. Háromszáz címmel indulunk. A meghívók állami engedélyeztetése nem volt problémamentes, de 1989-re a zenét szeretők címlistája ezeregyszázra bővült. Így jutott el sokakhoz a Lutheránia évi öt-hat hangversenyének híre. Meggyőződésem, a budapesti Bach-kultusz megteremtésében kórusunk döntő szerepet játszott.

F. G.: A Lutheránia kórusmuzsikájában jelentkező Bach-tisztelethez orgonista-tevékenység is ebben a szellemben társult. Milyen irányelvek vezetnek a Deák téri orgonista szolgálatban?

T. G.: Az istentiszteletet istentiszteletnek kell meghagyni! Kellő tisztelettel és alázattal kell tudnom: a Szentet szolgálom. Istené legyen a dicsőség! Ezért lehetőleg méltó műveket válogatok. Idők folyamán sikerült a gyülekezet vezető-sége és a presbitérium felfogását úgy befolyásolni, hogy hosszabb orgonaművek is elhangozhatnak az istentiszteleten. Másik törekvésem: az istentiszteletből sohase legyen koncert. Az elhangzó művek lehetőleg mindig illeszkedjenek a kitűzött énekekhez, illetve az egyházi esztendő jellegéhez.

F. G.: Kérlek, mondj néhány példát erre!

T. G.: Virágvasárnap nagyon szívesen játszom Bach h-moll prelúdiumát, mert abban a fájdalom és a fenség egyaránt jelen van. Ha húsvétről van szó, akkor a c-moll fantázia fúgáját szoktam játszani, mert a fúgatéma egy fanfármotívum, amely Jézus halálon való győzelmét érzékelteti. De természetesen ott van a korálfeldolgozások igazán nagy választéka. A korálvariációkat úrvacsora közben játszom, böjtben pl. az „Ach was soll ich Sünder machen”, húsvéti időben a „Jesu meine Freude” dallamára. A Királyi zászló jár elől Sulyok-féle variációi Invocavit vasárnapjára valók. A dór toccata veretességében és lendületében a reformációi szellemet érzem. Ezek a művek természetesen nem sematikusan kerülnek előadásra. Csupán arra vigyázok, hogy egy nap-tári évben ne ismételjek egyetlen művet sem.

F. G.: Ez igen széleskörű repertoárt feltételez.

T. G.: Egy vasárnapon egy prelúdiumra, egy korálelőjátékra, egy postlúdiumra és egy úrvacsora alatti hosszabb zenére van általában szükség. A vasárnapok számát tehát négygel kell megszorozni.

F. G.: Milyen szerepe van az improvizatív liturgikus orgonajátéknak a Deák téri orgonistai szolgálatodban?

T. G.: Inkább kiegészítőként alkalmazom. Ha az úrvacsoravétel hosszabb, mint a kiválasztott mű, akkor egy aktuális énekre szoktam rögtönözni. Vagy ha a perselyezés tovább tart, mint az offertórium ének, akkor a korált egy kolorált kantilénával folytatom utójátékként. Gyakran kapok visszajelzéseket, hogy a gyülekezet figyel a szolgálatomra. Tudják, érzik, mikor, mit, miért játszom.

F. G.: A Deák téri rendszeres szolgálat mellett egyfajta pedagógiai hozzáállás is jellemzi munkádat. Ez a fóti kántorképzéssel kezdődött?

T. G.: Igen. Fóton már 1958-ban tanítottam, 59-től kezdve pedig rendszeresen a szombati napomat erre tartottam fenn. Ezt a munkát nagyon szerettem. Hiányzik, hogy most már nem találkozom a fóti kántorképzősökkel. De be kellett látnom, az ember energiái nem végtelenek, és az idő is eljárt felettem.

Van egy másik oktatási területem, a Teológia. Ezt 1967-től végzem mint óraadó, de az egyházzenei tanszék megalakulása óta mint annak vezetője. Itt egy öttagú kiváló gárdával dolgozom együtt.

F. G.: Kiadványokon keresztül is folytattál nevelőmunkát.

T. G.: Amikor megszűntek a kántor-tanítói állások, Fasang Árpád írt egy harmóniumiskolát, amely elvezetett az első billentyű lenyomásától a koráljátékig. Ennek az iskolának a kibővített változata a Koráliskola I. kötete. Hivatalos megjelenését szorgalmaztam, és igyekeztem minél jobban elterjeszteni. A II. kötet megírásában már segítségemre volt Fasang Árpádon kívül Gárdonyi Zoltán, Sulyok Imre és Rezessy László is. Ez a kötet a legismertebb korálok manualiter feldolgozásainak gyűjteménye. Tervbe volt véve a folytatás is. A következő kötetekben sorra jelentek volna meg a kevésbé ismert korálok manualiter feldolgozásai, majd a pedálos korálelőjátékok. Ez a terv azonban sajnos nem válhatott valóra.

Ugyanígy szükségesnek tartottam, hogy a kórusok is kapjanak az istentiszteleten használható műveket. A Karénekeskönyv I. kötetét Csorba István állította össze. Ennek szerkesztési elve az volt, hogy a kórusok akármilyen szólam-összeállításban találjanak megfelelő darabot minden jeles alkalomra. Ezt szolgálják a két-, három- és négyszólamú letétek. A II. kötet megírására Rezessy Zoltánt kértem fel, akinek volt már gyakorlata ilyen gyűjtemény összeállításában a háború előtti időből.

F. G.: Az evangélikus gyülekezetek mai éneklését jelentősen meghatározza az 1982-ben kiadott Evangélikus Énekeskönyv.

T. G.: Ennek is megvan a története. A megnövekedett zenei feladatok miatt idővel már nem tudtam lelkiismeretesen ellátni a lelkészi szolgálatot. Ezért 24 évi lelkészi szolgálat után ezt felváltotta egy új megbízatás: 1976-ban megkaptam az országos egyházzenei igazgatói tisztet azzal, hogy a meglévő négy zenei terület —organistaság, kántorképzés, teológia, orgona-felügyelet— ellátása mellett a már nagyon aktuális új énekeskönyvet is szerkeszsem. A régi énekeskönyv ugyanis kotta nélküli volt, egyetlen a hazai egyházak akkori énekeskönyvei közt. Egy kottás függelék került ugyan hozzá, de ezzel a felemáság csak nőtt. Nem is szólva arról, hogy egyházunkban az általánosan használt ún. dunántúli énekeskönyvön kívül forgalomban volt még a békéscsabai és a szarvasi is. Míg a sokmillió német egyház tudott egy énekeskönyvből énekelni, addig a mi egyházunk hármat használt. Az egységes evangélikus énekeskönyv volt tehát a cél. Ezt a könyvet az énekreform szellemében szerkesztettük, ami többek között a ritmikus éneklést tűzte ki célul. Ez a reformgondolat idehaza Schulek Tibortól, Zalánfy Aladártól származott. A zenei bizottságban dolgozó munkatársak, Sulyok Imre, Rezessy László és Fasang Árpád mind Zalánfy-növendékek voltak, és így lelkes hívei az énekreformnak.

Ismert volt előttünk az 1950-ben megjelent német reforménekeskönyv. Mi ennek egy magyar viszonyokra módosított változatát valósítottuk meg. Ebben a korban még erős kíváncsi volt a prozódia figyelembevétele. A bizottság meghatározta a prozódiai minimumot, eszerint történt a szerkesztés a szövegi bizottsággal egyetértésben.

F. G.: Az új dallamok és az átalakított régiak megtanítása nyilván nem ment problémamentesen a gyülekezetekben.

T. G.: A nagyon szűk mozgástérben működő egyházzene lehetővé tette az egységes szemléletet. A kántorképzősök és a teológushallgatók azonos felfogású énekoktatásban részesültek, így nem volt széthúzás. Hálás vagyok különösen is fiatal kántorképzőseimnek, akik az új éneklés szellemét vitték szerte a gyülekezetekbe. Ahol fiatal főtí kántorok szolgáltak a gyülekezetekben, ott az éneklés megelevenedett, értelmet kapott és meglendült. Ahol pedig az énekreformot nem hajtották végre, ott ma az előregedő gyülekezet vontatott énekét a fiatalok némán, értetlenül hallgatják. Itt lassan elszorvad az éneklés. Ha vidékre megyek, néha sajnós ez a tapasztalatom.

Az énekeskönyv liturgiai részének megszerkesztésében Pröhle Károly professzor is részt vett. Nagy segítségünkre volt az énekes liturgia megalkotásában. Ő már az 1963-ban megjelent Agendával lehetőséget adott, hogy az énekes liturgiát megismerjük. Ez alapján meg lehetett volna valósítani a papi éneklést és a kóruséneket is. Ennek szélesebb elterjesztéséhez járult hozzá az énekeskönyv liturgikus része. Tanácsára 20 zsoltárt vettünk fel zsoltártónusokkal, ezek használata a 17. liturgiával már részben el is terjedt. És ő szorgalmazta, hogy mai szerzőktől is kérjünk ordinárium-dallamokat. Így kerültek énekeskönyvünkbe Szokolay Sándor és Csorba István ordinárium-tételei. Megjegyzem, ezt Pröhle Károly már 1963 előtt is kérte, de akkor zeneszerzőink erre még nem mertek vállalkozni. Pröhle gondolkodása viszont —amint az elmondottak is tükrözik— teljesen párhuzamban állt a II. Vatikáni Zsinattal.

F. G.: Úgy tudom, az énekeskönyv „mindennapi rendje” széles körben elterjedt.

T. G.: Mind a kiadványokkal, mind pedig az oktatással sokat segítettünk a liturgikus gondolkodás kialakításában. Nagy jelentőségű, hogy azonos szellemben íródott az énekeskönyv, a korálkönyv és az agenda.

F. G.: A gyülekezetek tanításában bizonyára korábbi teológiai tanítványaid is komoly szerepet vállaltak.

T. G.: Természetesen, hiszen ezeket a liturgikus dallamokat az ágendából 1963-tól tanítottam. De bevallom, egyházunkban akkoriban nagy katolikus-ellenesség érvényesült az Egyházügyi Hivatal sugalmazására. Nem volt szabad közösséget keresni a katolikusokkal. A liturgikus dallamokat is halkan énekeltettem a teológián, nehogy kihallatsszék a folyosóra. Volt, aki ezért fellelmenthetett volna. Jellemző erre a szemléletre egy másik esemény is. Még mint teológushallgató, szerettem volna cserediákként Pannonhalmára eljutni, hogy ott gregoriánt tanuljak. Cserediákságomat nem engedélyezték. Hiszen ez szövetkezésnek tűnt a két egyház között az államrend ellenében.

F. G.: Egyik legmarkánsabb munkaterületed az orgonatervezés, az orgonaszakértői tevékenység. Csaknem negyven orgona mutatja ennek a tevékenységednek nyomát.

T. G.: Mint említettem, az orgonareformmal Sopronban és Zalánfy növénydekeként ismerkedtem meg. Sajnos Zalánfy legszebb, az óbudai evangélikus templom számára megépült orgonáját már nem láthattam, mert a háború utolsó napjaiban leégett. Átépítései többnyire a vonós regiszterek cseréjére szorítkozott. Egyik legszebb bővítése, kétmanuálosra, a békéscsaba-jamainai orgona. Rückpozitívot építtetett a meglévő régi hangszerhez. Ha nem volna elhanyagolva, egyik legszebb régi orgonánk lehetne. Én még ismertem jó állapotában: remekül hangzott rajta Bach egyik triószonátájának gyors tétele.

A cinkotai orgona építését, amiről már említést tettem, Gonda Nándor vezette. Hosszú időn keresztül ő volt a Rieger orgonagyár vezetője. Nagyon sokat magyarázott, tőle sokat tanultam. Egy nyáron segédmunkása is voltam, épp akkor, amikor a Haller téri katolikus templom orgonájának a generáljavítása

folyt. Ennek a nagy orgonának összes sípját akkor én tisztítottam ki. Így a menzúrák számomra kézzelfoghatóak voltak. A sípok tulajdonságait is közelebbről ismerhettem meg, és Gonda Nándor még az intonáció rejtelmébe is bevezetett. Természetesen intonálásra azóta nem vállalkoztam. Később is sokszor fordultam hozzá tanácsért, amit készséggel megadott. Haló poraiban is nagyon hálás vagyok neki.

Amikor 1959-ben a Deák térre kerültem, volt egy Debrecenből kiinduló országos orgonafelmérés. Ennek előkészítéskor még Zalánfy kikötötte, hogy a felmérőlapokból kapjon egy példányt az evangélikus egyház is. Az összesítés azonban már rám maradt. Ennek alapján 1960-ban elkészítettem egyházunk orgonakataszterét. Akkor közel 300, ma ezt jóval meghaladó számú kataszteri lap van birtokunkban, amelyen a diszpozíció, az építő mester neve, az építés éve, az előző orgonákról szóló adatok szerepelnek. A kartonokat mindmáig kiegészíttem új információkkal, a javítások adataival. Így kerültem kapcsolatba minden evangélikus orgonánkkal, egyben a lelkészekkel, kántorokkal is. Ezután egyre többen fordultak hozzám tanácsért, szakértésért, amelyre egyházi felsőbbségünktől hivatalos megbízást is kaptam.

Az orgonajavításokkal egy időben kerültem kapcsolatba a Rieger-utód Orgonagyárral. Megértették és elfogadták célomat, hogy az orgonareform elveit a gyakorlatban is megvalósítsuk. Eleinte meglévő romorgonák szellőadait láttuk el sípokkal, építettünk hozzá mechanikát. Később maguk is készítettek csúszkaládákat. Tizedik orgonatervem volt a Deák téri. A hangszer 1971-ben készült el. Mivel importra csak nagyon korlátozott mértékben volt lehetőség és ónanyagot csak kiutalásra lehetett kapni, orgonaalkatrészeket házilagosan gyártottak igen gyenge hazai anyagokból. Ez az orgona tulajdonképpen csak lelkesedésből és Isten különleges kegyelméből épülhetett meg. A kompromisszumok ellenére máig is a művészek kedvelt hangszere. Számomra pedig a legkedvesebb. Megjegyzem, húsz éven keresztül ez volt az ország legnagyobb működő mechanikus orgonája.

F. G.: A nyolcvanas évektől egyre bővültek a lehetőségek.

T. G.: Az orgonaipar egyre kevesebb kompromisszumra kényszerült. És ez nagy öröm volt a számomra. Hogy a legszebb megvalósult orgonaterveket említsem: gyönyörűsége a zalaegerszegi hangversenytér orgonája. Minta-szerű intonációjával, szép képi kialakításával. Immár kompromisszum nélküli a zuglói orgona is 19 regiszterével, annak minden nemes szépségével, regisztrációs és variációs lehetőségeivel. Társtervező lehettem a pannonhalmi, a tiha-nyi apátsági, a debreceni Szent Anna-templom orgonáinál. Ezek olyan hangszerek, ahol már minden megoldás az Aquincum Orgonagyár —most már így hívják— nagy technikai és művészi fejlődéséről tanúskodik.

Hadd mondjam el azt is, hogy ismerve orgonaterveimet, az Orgonagyár kérte sípmenzúráimat. Közben természetesen állandóan kértem kritikájukat is, hogy javíthassak a méretezésekben. 1993 után magam is úgy láttam, annyira

tapasztaltak, hogy már a meglévő gyakorlat alapján többet tudnak, mint én. Jó érzés, hogy valamit tudtam segíteni az átállás korszakában.

F. G.: Négy évig a Magyar Egyházzenei Társaság alelnöki tisztét töltötted be. Ezt a tisztséget többéves ökumenikus szellemben végzett munka előzte meg.

T. G.: Számomra rendkívül nagy megtiszteltetés volt, hogy a társaság alelnöke lehettem. Ez ökumenikus szándékaim elismerése is volt, és egyben beteljesedése, hogy ilyen szoros kapcsolatba tudtam kerülni a katolikus testvérekkel. Reformátusokkal mindig is voltak kapcsolataim. Meg kell említenem diákkortól barátomat, Máté Jánost. Sepsy Károlyt, aki hasonló életutat járt be, mint én. Beharka Pált, a nagyszerű kollegát, aki kérésemre mindig készségesen segített. Sokat dolgoztunk együtt. Együtt szerkesztettük az Ökumenikus énekeskönyvet is.

De egy sor katolikus barátira is emlékezem. Ökumenikus lelkületéről közismert volt Gergely Ferenc tanárom, aki már akkor vallott ilyen elveket, amikor ezért még sokan ferde szemmel néztek rá. Ő hiteles példát mutatott, mert szívvel-lélekkel ökumenikus beállítottságú volt. De hadd ne soroljam a katolikus orgonista kollegákat mind, mert hátha valaki kimarad. Sokakkal, szinte minddel baráti a viszonyom, szeretettel szolgálunk muzsikával egymás templomaiban. Az alelnöki tisztség így e sor záróköve volt Dobszay László kinyújtott baráti kezével.

F. G.: Hogyan foglalnád össze ars poeticádát?

T. G.: Úgy érzem, életem szükséges láncszem volt a magyarországi evangélikus egyházzeneben, de magán viseli korának összes gyengeségeit. Három tanárom, Jánossy Lajos liturgika-professzor, Schulek Tibor himnológus-lelkész és Zalánfy Aladár örökségét vállaltam fel. Ez három reformmozgalmat jelent: liturgiareform-, énekreform- és orgonareform-mozgalmat. Ők már eltávoztak az életből, s még életükben méltatlanul félreállítottak. Ezt a három szándékot vittem tovább, amíg eljöhett a fordulat éve, amikor az egyház szabadságot kapott, és ezzel kitágulhatott az egyházzene területe. Most már sokan hivatalosan is foglalkozhatnak az egyházzenevel, hivatásosan, magas szintű akadémiai egyházzenei képzéssel, éves külföldi tanulmányutakkal, doktorátusszerzés lehetőségével. Ami nekünk, a mi korosztályunknak nem adatott meg.

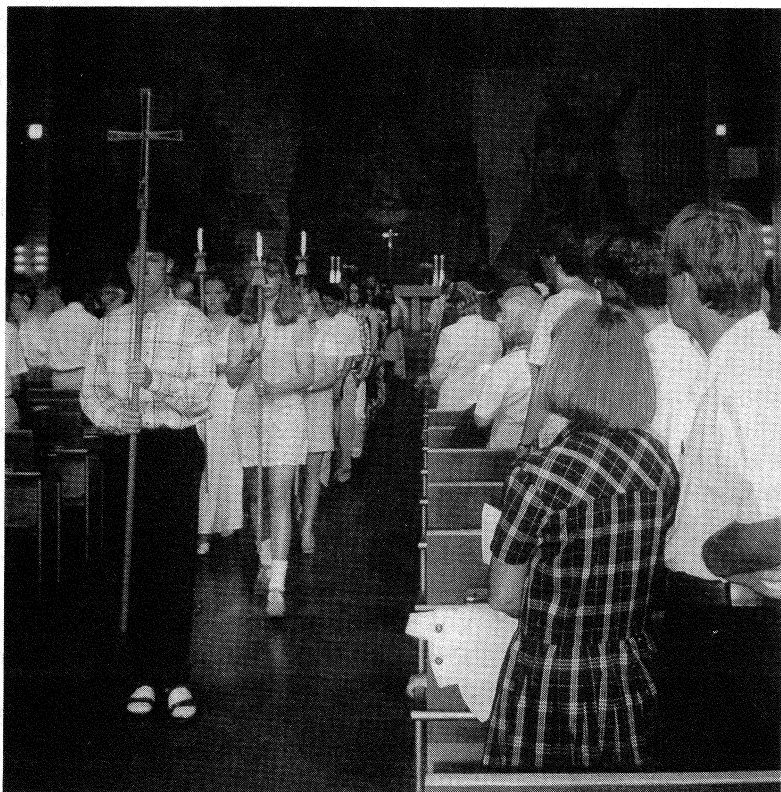
Én sok mindennel szükségszerűen foglalkoztam, de ennyi mindenhez nem lehet teljes mélységben érteni. Szolgálatomnak voltak hiányosságai, de ha mindezt nem vállalom fel, akkor most mindent újra kellene kezdeni. Nem lehetne folytatni valamit, esetleg javítani azon. Újra meg kellene sok mindent teremteni ahhoz, hogy megvalósuljon az, ami most megvan. Úgy látom magamat, mint három mozgalom stafétafutóját, aki most már továbbadhatja a stafétabotot azoknak, akik többet értenek a liturgikához, a himnológiához, az orgonaépítéshez. És hálás vagyok azért, hogy a Zeneakadémia egyházzenei tanszaka most már megalapozottan és komoly apparátussal biztosít jó szakembergárdát a jövő és egyházunk számára.

F. G.: Milyen evangélikus egyházzenét álmodsz a következő években, évtizedekben?

T. G.: Csak úgy tudom elképzelni a megújulást, hogyha azok, akik ezen munkálkodnak, hívő, egyház iránt elkötelezett emberek. Csak akkor fog virágozni az evangélikus egyházzene. Ezt önmegvalósításból, önös pályák befutásával nem lehet munkálni, csak hallatlan nagy alázattal és azzal az élménnyel, ami a mi Urunk Jézusunkba vetett mélységes hitből fakad. Ez az alapfeltétel.

Hogy képezem el a jövőt? Szép gyülekezeti énekléssel, gazdag liturgiával, sok szép orgonával és orgonamuzsikával, hogy mindaz, amit eddig elértünk, az még szebb és még kiteljesedettebb legyen, hogy még ragyogóbban dicsérhesse az Úristent.

F. G.: Isten adjon erőt, hogy a Deák téri szolgálatban és tanításban tovább dolgozhass ennek megvalósulásán! Köszönöm a beszélgetést!

Malmö, St. Andreas-templom (evangélikus), kivonulás a főistentisztelet végén.
(Fehér Károly fényképe) — Ld. Finta Gergely cikkét a 400skk. lapokon!